



## FRIES SCHEEPVAART MUSEUM

---

Sneek, 22 september 1983.

De heer mr B. van Haersma  
Buma,  
Raadhuis,  
Marktstraat 13,  
8601 CR SNEEK.

Bernhard,

Hierbij een afschrift van een brief van Herre Halbertsma. Zou ik je oordeel daarover mogen hebben omdat je moeder de steen waar het om gaat aan Staveren heeft geschonken.

Onlangs heb ik de Federatie van Friese Musea en Oudheidkamers geschreven en gevraagd om in overleg met de besturen van op te heffen gemeenten hun bezittingen van oudheidkundige waarde te inventariseren en te adviseren over de toekomstige bestemming. Waarschijnlijk zal de Federatie dit ook doen.

Wat de steen betreft ben ik van oordeel dat deze in Staveren moet blijven als een goede bewaring gewaarborgd is. Indien dat niet het geval kan zijn zouden wij kunnen trachten hem te verwerven.

Met vriendelijke groeten,

Sytse ten Hoeve.

*kl. 20-9-'83  
Ten Hoeve en ik zijn  
van mening dat de  
steen in Staveren  
moet blijven.*

Beste Sytse,

Bijsletten in foto d't ik yn 1963 to Staveren meitsje litten haw doe't wij der oan it opgraven wiernen. It stelt foar in tige nijsjirrige stien, in fragmint fan in "stoeppeal" en yndertiid foun bij it ôfbrekken fan in hûs te Staveren yn de tiid dat de heit van ús Snitser boargemaster, B. van Haersma Buma, jit boargemaster fan Staveren wie. Troch syn noekjen is de stien biwarre bleaun en tsjin de gevel fan it Staverske stêdhûs oanbrocht.

De stien is in unicum foar Nederlân. Yndertiid haw ik d'r ris in artikel oer skreaun yn de L.C. en meidielddat de stien út Oland (Sweden) ôfkomstich is. Yn it museum to Witby haw ik forgelykbere stikken sjoen. Ek yn it museum to Hamburg kin men disse stoeppeallen fine, lyk as to Lüneburg, dêr't hja brûkt binne yn it riedshûs as peallen fan de "Vierschaar". De stiensoart kon allinnich op Oland foar en is dêr yn de Midsieuwen yn stiengroeven woun. Nou't Staveren as gemeente opdûkt wurde sil soe de stien faei wurde kinne er is it faaks forstannich dat it F.S.M. de stien bisiket to reddden. To Staveren sille disse stoeppeallen faaks forgulde west hawwe, dêrfandinne de leginde fa ds "gouden stoepen". Ik hoopje dat it bistjûr mei mij fan bitinken is dat de Staverske stien yn it F.S.M. tige op syn plak wêze soe, litte wij yn elts gefal foarkomme dat bijgelyks Inkhuzen de stien yn de wacht sleept, it is al fi sten to faak bard dat Fryslân him sokke unica ûntkomme liet dat wij moatte d'rnet to lang wei wachtsje. Yn 1963 haw ik al ris útsteld dat it F.S.M. d'r ôfjitsel fan meitsje litte soe mar dat is d'r doe bij bleaun, de gemeente woe doe de stien net misse mar d'r komt nou in momint dat sokke dingen fordwine kinne of yn forkearde hannen reitsje. Ho komt it bijgelyks mei de biskilderde bihangsels út de riedsseal? Soe it oars ek goed wêze as wij boargemaster Van Haersma Buma polsken ho 't wij it it bêste oanlizze kinne en it faaks oer hi oanhingich meitsje? Hij is boppedat ek persoanlik bij de stien bitrutsen omda syn heit de stien yndertiid rêdden hat. Ik leau sels dat de stien jit in skof lang yn de tún fan syn lettere hûs oan de Boalsserterdyk to Snits stien hat en dêrwei earst wer nei Staveren werombrocht is.

Dyn

## „Geestenverdrijvende” paal keert naar Staveren terug

*Leeuwarder Courant*  
13 maart 1954

### Mevrouw M. E. van Haersma Buma te Ijsbrechtum schonk haar aan het gemeentebestuur

Voor de deur van „De Harste”, het woonhuis van mevrouw M. E. van Haersma Buma aan de weg Sneek—Ijsbrechtum, staat een witte, vreemd gevormde stenen paal. Deze steen komt oorspronkelijk van Staveren en werd enige tijd geleden, in verband met het vertrek van mevrouw Van Haersma Buma naar elders, aangeboden aan het gemeentebestuur van die stad om daar in het een of andere gebouw een plaatsje te krijgen. Men nam dit aanbod in de laatst gehouden raadsvergadering met zeer veel genoegen aan, zodat de steen binnen afzienbare tijd op haar vroegere basis zal terugkeren. Reeds eerder werd in ons blad over de merkwaardige paal geschreven. Nu Staveren haar spoedig opnieuw binnen z'n poorten kan begroeten, is het echter interessant nogmaals de aandacht op haar — overigens in nevelen gehulde — herkomst te vestigen.

Volgens drs. H. Halbertsma vertelt de overlevering, dat voorheen voor elk huis in Staveren een dergelijke steen stond om de bewoners te behoeden voor ronddolende kwelgeesten. Wanneer men het voorwerp bekijkt, lijkt dit niet onaannemelijk. Het monster, dat de hoofdvoorstelling vormt, is immers zo schrikbaar, dat het werkelijk wel in staat moet worden geacht, de moed van de geesten naar hun schoenen — aangenomen, dat ze die dragen — te laten verhuizen. Het heeft een vreemdsoortig uiterlijk (half leeuw, half vogel) en draagt de naam „Griffioen”: een fabeldier, wiens wieg in Assyrië stond en dat via de Byzantijns-Christelijke cultuur de weg naar het Westen vond.

In de Friese legenden duikt het op als de „Grijpvogel” en het was in de negende en tiende eeuw bij de half-heidenen zo goed ingeburgerd, dat de kerstening de gebruiken, waarin het monster een rol speelde, niet spoedig vermocht te verdrijven. Wat dat betreft zou het verhaal van „een paal bij elke deur” wel op gronden van waarheid kunnen berusten. Schrikwekkende en bezwerende figuren zijn en waren immers vrij algemeen bij de natuurvolkeren.

Drs. Halbertsma vraagt zich daarom af, of het al te gewaagd is te veronderstellen, dat de Staverense stoepaal een verre naklank vormt van de tijd, dat de Friezen voor hun huizen houten palen plaatsten met grimmige monster, die tot taak hadden de geesten te verdrijven. Mocht deze vraag ontkennend worden beantwoord, dan zou ook meteen de betekenis van de beide koppen aan weerszijden van de steen duidelijk worden. Het zijn de zon en de maan, wier zegen men meende niet minder te kunnen ontbe-



ren. Waarschijnlijk hecht de tegenwoordige bevolking van Staveren geen geloof meer aan geestenverdrijvende middelen. Gezien de historische waarde van de steen is het echter prettig, dat ze in de oude stad terugkeert en daar een behoorlijk plaatsje krijgt toegewezen.

kende verschijning in de Friese legenden. Wij veronderstellen, dat de „griepvogel” in het half-heidense Friesland der 9e en 10e eeuw grote opgang maakte en een plaats kreeg in allerlei gebruiken, die de kerstening nog enige eeuwen wisten te overleven.

Het aanbrenge van schrikverwekkende, dan wel bezwerende, figuren is bij de natuurvolkeren zo verbreid, dat het niet aan te nemen valt, dat de Friezen vóór hun kerstening op dit punt een uitzondering hebben gemaakt. De Friese volkskunde en volkskunst wijzen trouwens duidelijk genoeg in deze richting.

#### Een naklank

Zou het daarom al te gewaagd zijn de veronderstelling uit te spreken, dat de Staverse stoepaal een verre naklank is uit de tijd, dat de Zuidwesthoekse Friezen voor hun huizen houten palen plaatsten, gesierd met een grimmige griep, die ronddolende kwelgeesten de moed moest benemen naar binnen te sluipen?

Dan zou ons bovendien ook de betekenis duidelijk worden van de beide koppen, aan weerszijden van de steen: uitbeeldingen van zon en maan, wier zegen men niet minder meende te kunnen ontberen.

Staveren is een geschikte plaats, om zulk een oud gebruik zo lang in ere te houden. Reeds vele eeuwen hebben de inwoners zich behagelijk gekoesterd in de verhalen, die over haar ouderdom en rijkdom de ronde deden. Nog steeds wekt de bevolking de indruk, op deze erfenis te teren. Bovendien, een varensbevolking is ook in de dagen van neergang gevoelig voor het wonderlijke, groteske, bovennatuurlijke. Steeg op het Rode Klif ook niet de Phoenix ten hemel, en nergens anders? En ging men er in alle ernst in 1849 niet nog een uitgedoofde krater zoeken?

#### Geen wonderen

Voor zeelieden bestonden er geen wonderen. Zij hadden zeemeerminnen en zeemeer mannen met eigen ogen gezien;

aan jagend was wel de bever op het roer van „De Bever”, een beroemde boeier, die in 1790 gebouwd en in 1931 gesloopt werd. De „bever van de Bever” bleef bewaard en kan men bezichtigen in het Scheepvaart Museum te Amsterdam. Het dier scheen zo van het roer in de bollestal te zullen springen. Een eigenaar verkocht het schip, „omdat de aanblik van het dier, vooral des nachts, hem zo zeer verschrikte”.

Het is ook deze naieve gemoedsgesteldheid, die men moet veronderstellen bij de geslachten, die griffioenen over hun huis lieten waken; zoals wij het hen nog in de heraldiek laten doen, tot welzijn van land, gemeente of stad!

H. HALBERTSMA.

# Is raadselachtige steen uit Staveren een totempaal?

*Leeuwarder Courant*  
**Griffioenen waakten over de huizen**  
*1 Augustus 1952*

Als men van Ijsbrechtum naar Sneek gaat, en het huis van mevrouw van Haersma Buma—van Heloma passeert, valt het oog op een uit de verte reeds duidelijk zichtbare, blinkend-witte paal van kalksteen, naast de voordeur. De steen doet denken aan de graftekens, die voorheen op de Waddeneilanden op de graven der zeekapiteins werden geplaatst. Maar een grafsteen is het niet, dat is duidelijk. Wat dan wel?

De herkomst is bekend. Toen mr. van Haersma Buma nog burgemeester van Staveren was, vond hij de steen als plaveisel in een bijkeuken in die plaats. Kort voor zijn vertrek naar Sneek, in 1937, waar het burgemeesterambt van Wymbritseradeel hem wachtte, werd het keukentje afgebroken. De steen kwam vrij en werd de scheidende burgemeester ten geschenke gegeven.

De overlevering te Staveren wilde nu, dat voorheen elk huis in deze stad zulk een paal voor de deur had staan om de inwoners zegen te brengen. Mr. van Haersma Buma meende er daarom goed aan te doen, de steen in ere te herstellen, door deze naast de ingang van zijn nieuwe huis te plaatsen. Men weet, dat desondanks zware rouw dit huis trof....

## Griffioen

De wijze, waarop de steen werd bewerkt, is kenmerkend voor de Friese renaissance uit het begin der zeventiende eeuw. Ouder zal hij dus niet zijn. De voorstelling, aan het boven-einde uitgehouwen, ademt echter zulk een vreemde geest, dat men er eigenlijk niet goed raad mee weet. Een tegenhanger is ons niet bekend.

Wij zien namelijk in het midden een vreemdsoortig monster uitgebeeld, half leeuw, half roofvogel: een griffioen. Dit fabeldier, van Assyrische origine, belandde via de Byzantijns-Christelijke cultuur in het Westen en sprak tot de verbeelding der kunstenaars, die de kerken van beeldhouwwerk voorzagen of de handschriften met afbeeldingen verlichtten. Ook de Friezen kenden het dier: Zij brachten het zelfs in verband met Willibrord. De "griffioen" is dan ook een be-



zeeslangen waren geen zeldzaamheden; dolfinen konden spreken; meeuwen waren omgekomen drenkelingen. Zij sneden zeegedrochten in hout en plaatsten ze op roer en steven. En met de binnenschipper was het al net zo gesteld.

Verdronken kinderen klommen aan boord en smeekten om een doodshemdje; het wegleggen van de kloet kon de wind vertoornen en windstilte of tegenwind veroorzaken; uitbundig gelach over het water bracht averij mee.

Vele binnenschepen hadden een bever op het roer, ook eeuwen nadat deze dieren in Friesland waren uitgestorven. Benaald anst-